

Multiplikační efekty dotací do vybraných divadel – příspěvkových organizací města Brna

Simona Škarabelová, Mgr. Ph.D., ESF MU Brno, Lipová 41A, 602 00Brno, tel.:549497893
simona@econ.muni.cz

Upraveno M.Pavlík pro účely SOPO

Anotace:

Otázka kofinancování kulturních služeb z veřejných rozpočtů ve vztahu k jejich efektivnosti je základním problémem, který musí řešit každý subjekt veřejné správy, jenž pro své obyvatele chce zabezpečit přístup ke kulturním statkům a službám. Manažeři kulturních organizací, podpoření nepřímo stávající kulturní politikou Ministerstva kultury ČR, se v posledních cca pěti letech při žádosti o dotace z veřejných rozpočtů argumentují zjištěními, které nabízí alternativní teorie multiplikačních efektů. A to i přesto, že v podmínkách ČR proběhlo pouze jedno primární šetření na toto téma. Používané argumenty byly tedy přebrány ze zahraničních výzkumů, případně jednoho českého výzkumu, aniž by byl podložený reálnými daty. Proto katedra veřejné ekonomie ESF MU iniciovala výzkum multiplikačních efektů dotací do brněnských divadel, který proběhl v první polovině roku 2007 ve spolupráci se dvěma diplomantkami fakulty. Data se sbírala u abonentů Národního divadla Brno, Městského divadla Brno a u návštěvníků internetových stránek Centra experimentálního divadla, které zastřešuje 3 scény brněnského alternativního divadla. Informace získané primárním sběrem dat u návštěvníků divadel byly obohaceny sekundárním výzkumem v materiálech ekonomických oddělení příslušných divadel. Tento výzkum, jak bylo naznačeno výše, není novinkou v České republice, protože jeho obdoba proběhla už v roce 1999 ve čtyřech mimopražských divadlech. Pro brněnská divadla však výzkum přinesl zcela nová data a souvislosti, která mohou posloužit k řešení v úvodu zmíněných problémů. Příspěvek si tedy klade za cíl nejen teoreticky zdůvodnit existenci multiplikačního efektu, objasnit jeho podstatu a výsledků již provedených studií, ale také informovat o metodách, průběhu, výsledcích i slabínách tohoto brněnského výzkumu.

Klíčové pojmy:

Kultura, kulturní procesy, soukromé statky, veřejné statky, smíšené statky, pozitivní externalita, negativní externalita, multiplikační efekt, cost-benefit analýza (CBA).

2. Teoretická východiska

Kulturu můžeme rozdělit do několika oblastí, jako je umění, ochrana kulturních hodnot, masmédiá, církve apod. Podle Širokého (1997) lze ve všech těchto vyjmenovaných oblastech kultury vystopovat prvky veřejných statků, převažující formou však zůstávají statky smíšené a statky záslužné. Tomuto tvrzení odpovídá i existence pozitivních **externalit** a možnost vymezení skupiny obyvatel využívajících kulturní statky. Pozitivní externality jsou zejména v oblasti působení kulturních hodnot na jednotlivce a jeho následnou schopnost tvůrčího myšlení, výchova k estetickému a kulturnímu potenciálu obyvatel, ke vzdělanějším voličům. Z tohoto hlediska si kulturní statky žádají podporu a státní financování (či alespoň dotace) je určitě přínosem.

Dalším aspektem, který je třeba zohlednit při vyjadřování hodnoty kulturních statků, je fakt, že základem ekonomické hodnoty kulturních statků a produktů je jejich užitná hodnota a vzácnost. Velké obtíže jsou spojeny také s hodnocením volně dostupných kulturních statků

nebo kulturních služeb poskytovaných za neekvivalentní vstupné, protože kulturní statky mají v očích veřejnosti často vysokou hodnotu, ale zároveň minimální cenu.

Nekončící diskuse ohledně financování vedou k tomu, že oblast kultury a jejího financování není komplexně vyřešena. Řada ekonomů se domnívá, že analýza efektivnosti v oblasti kultury je beznadějným úkolem, že efektivnost ve veřejném sektoru není otázkou ekonomickou, ale politickou. Stanovení užiteků kultury by tak nemělo být jen doménou ekonomů, ale i sociologů, teoretiků kultury, psychologů a jejich závěry by měly tvořit základy, ze kterých by měli vycházet politikové. A protože je kultura jako celek v ekonomické teorii přiřazována do kategorie smíšených či záslužných statků, je věcí politického rozhodnutí, nakolik by měla být financována prostřednictvím veřejných rozpočtů.

Současné analýzy neziskových, resp. kulturních institucí zpravidla podle Širokého (1997: 168):

- **porovnávají pouze provozní dotace, se zisky,**
- **nebo připouští i existenci „jiných“ užiteků plynoucích z existence těchto organizací, ale nevyčíslují je.**

Alternativou prvního, výše uvedeného způsobu analýz kulturních institucí může být dnes velmi populární **sledování soběstačnosti**. Ta je vyjádřena nikoli poměrem dotace k zisku, ale poměrem celkových vlastních výnosů k celkovým nákladům. Dle materiálů Divadelního ústavu se procento soběstačnosti u divadel repertoárového typu pohybuje mezi 12 – 20 %. Podívejme se pro zajímavost na procento soběstačnosti u sledovaných brněnských divadel, viz následující tabulka:

Tabulka 1: Procento soběstačnosti brněnských divadel v roce 2006 (v %)

Divadlo	NDB	MDB	CED
Procento soběstačnosti (celkové vlastní výnosy/celkové náklady)	19,13 %	30,66 %	20,18 %
Návštěvnost (cca na všech vlastních scénách, bez zájezdových představení)	70 %	95 %	90 %

Zdroj: Kouřilová, I.- Pávišová, L. Multiplikační efekty v kultuře, 2007

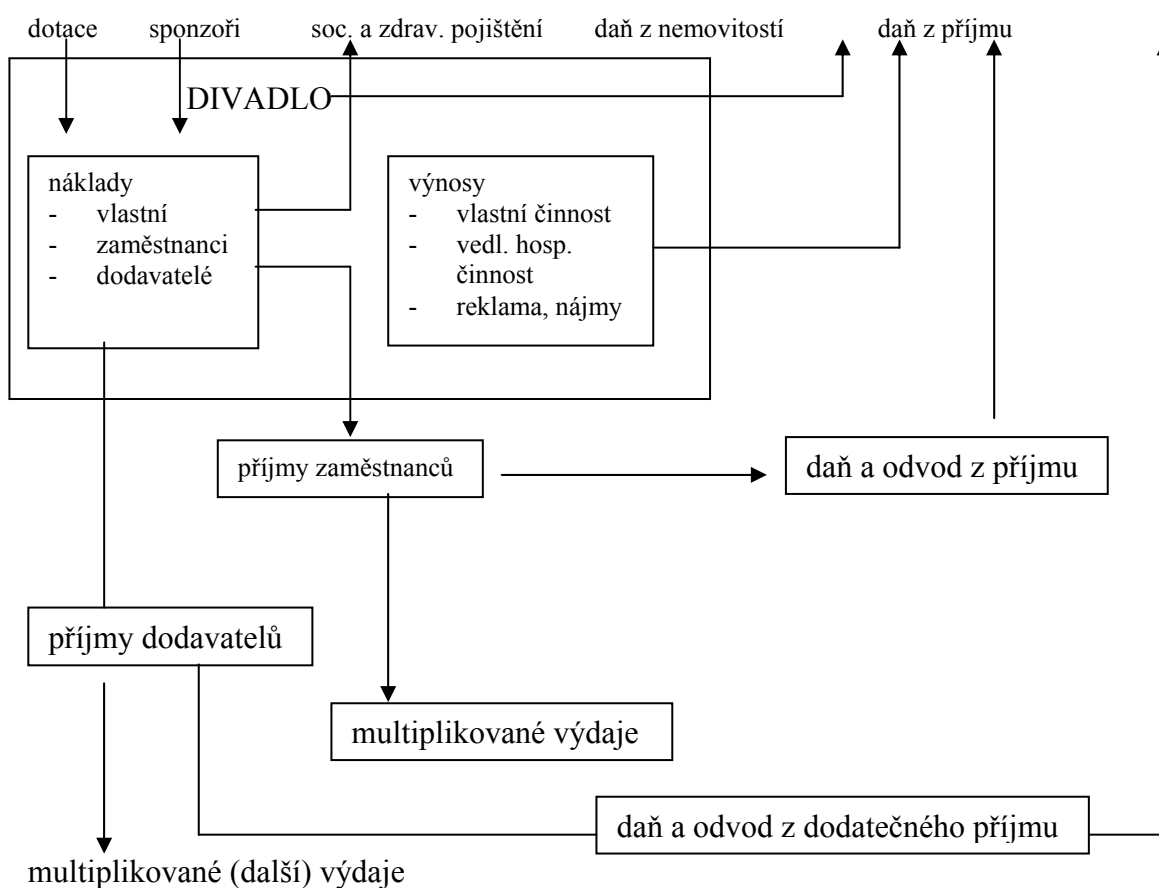
Druhou, výše zmíněnou a velmi rozšířenou analýzou efektivnosti v oblasti kultury je metoda „cost-benefit“ (tj. metoda nákladů a užiteků). Klíčovým problémem metody **cost – benefit analýzy (CBA)** je dle Mališové - Malého (1997) měření velikosti jednotlivých nákladů a výnosů (užitků) v peněžních jednotkách resp. odhad jejich ceny.

K objektivizaci dotací na kulturu pak lze kromě výše zmíněných „tradičních“ analýz využít jeden z alternativních ekonomických přístupů, který nevychází pouze z vědomí významu kultury pro ducha regionu, ale z jeho významu pro ekonomickou životnost samotného regionu. Při hodnocení efektů výdajů veřejných rozpočtů na kulturu je často zcela opomíjená analýza poptávající strany této transakce, tedy samotných návštěvníků kulturních a uměleckých akcí. Je totiž pochopitelné, že návštěvník divadla nemá své výdaje s návštěvou divadelních představení rovné pouze ceně samotné vstupenky, ale že v praxi vydává daleko větší peněžní částku. Může se jednat např. o cenu jízdného, útratu v divadelním bufetu, nákup nových šatů, návštěvu u kadeřníka apod. Tyto výdaje se však stávají příjmem někoho jiného (mimo oblast divadla) a opětovně se jejich část může stát u dotyčného výdajem a u dalšího příjmem. Dochází tedy k tzv. **multiplikačnímu efektu**, multiplikaci prvotního výdaje návštěvníka divadla.

Rovněž i nabízející strana, tj. samotná divadla budou podobně prostřednictvím vyplacených mezd svým zaměstnancům a platbami za různé zakázky pro firmy (své dodavatele) iniciovat jejich dodatečný příjem.

Smyslem těchto úvah je fakt, že multiplikační efekt způsobí větší přínos ekonomice, než je původní výše prvotního výdaje (dotace, subvence), a proto možná změna výdajů na kulturu by neměla být pouze poměřována užitky plynoucími v samotné oblasti kultury, ale rovněž s užitky plynoucími z multiplikačních efektů. Je zcela viditelné, že v tomto pojetí by přínos z výdajů (dotací, subvencí) veřejných rozpočtů na kulturu byl větší než v tradičním pojetí. Rozsah zkoumání finančních toků v kulturních institucích a multiplikační efekty si lze ukázat na následujícím obrázku:

Obrázek 1: Finanční toky při analýze multiplikačních efektů na příkladu divadla:

Zdroj: Hon, J. – Široký, J., Ostrava: MLO, 2000

Při zkoumání dané problematiky je nutno vycházet z terminologie ekonomické teorie, která chápe **multiplikační efekt** jako efekt vyvolaný, který vznikl na základě dodatečného příjmu ekonomického subjektu (v našem případě zaměstnanců divadel a dodavatelů), **externí efekt** jako efekt vyvolaný samotnou účastí návštěvníků divadelního představení. **Incidence** je potom definována jako jakýkoliv dopad divadla na jeho návštěvníky či podnikatelské subjekty a další vlivy na okolí.

3. Výsledky dosavadních výzkumů

Na základě výše uvedených skutečností byla dle výzkumů (např. v i v Ostravě) Zahraniční analýzy (Porýní – Vestfálsko, Vídeň, Švýcarsko) i studie dosud provedené v ČR (Marketingová laboratoř Ostrava, STEM Praha) potvrzují tezi, že divadla nejen peníze stojí, ale také peníze přinášejí. Uvádějí, že částka, kterou divák vynaloží na jednu vstupenku, se rovná nebo převyší částku, kterou vynaloží na navazující služby (doprava, občerstvení, kadeřník atd.). První studie těchto efektů u nás prokazují, že investice 1 Kč do divadelní činnosti generuje 1,89 Kč Hon–Široký (2000); Švýcarsko pak dle Tezí k multiplikačnímu efektu divadla, zpracovaným Divadelním ústavem, dokládá přímý multiplikační efekt výdajů státu na kulturu ve výši 292 %, tedy v poměru 1 : 3, kdy 1 frank generuje 3 franky. Ve stejném materiálu Divadelního ústavu se dále uvádějí následující tři typy užitečných efektů divadel:

Užitečné efekty ekonomické

- Divadelní subjekty vynakládají významnou část výdajů na služby a zboží produkované v jiných odvětvích a tím zajišťují odbyt další produkce.
- Z veřejných zdrojů vložených do divadla se 1/3 formou přímých i nepřímých odvodů poplatků vrací do veřejných rozpočtů (v ostravském regionu bylo prokázáno, že ze 2,5 mil. Kč se vrací 1 mil. Kč), neboť divadlo je významným plátcem daní a poplatků.
- Divadlo produkuje statky a zboží kulturní povahy převážně z domácích zdrojů, s minimálními náklady na materiálové toky. Využívá především domácí pracovní sílu, obvykle vysoce kvalifikovanou, kreativní, se značnou inovační schopností.
- Je relativně levným zdrojem rozvoje i ekonomické prosperity.
- Divadelní aktivity přímo ovlivňují kulturní turistiku, která veřejným rozpočtům přináší nadstandardní příjmy.
- Divadlo je z množiny kulturních instrumentů jedním z rozhodujících ekonomických nástrojů rozvoje městských aglomerací. Sociologické studie prokazují, že aglomerace s „kulturními událostmi“ současně i ekonomicky prosperují.
- Divadlo jako kulturní produkt je součástí kulturního průmyslu, který už v produkci služeb a zboží kulturní povahy předstihuje tradiční průmyslová odvětví. Ve Spojených státech dosahuje už 6 % HDP, v Německu dosáhl 3% HDP se stále rostoucím trendem.

Užitečné efekty sociální

- Divadlo je významným prvkem sociální kohese.
- Divadlo je významným urbanizačním prvkem. Stává se přirozeným centrem obce a občanů.
- Právě účast veřejných rozpočtů umožňuje divadlu jeho demokratičnost, otevřenost a přístupnost pro většinu občanů. Účast občanů na kulturním bohatství zaručuje Listina základních práv a svobod. Divadlo posiluje demokracii.
- Kulturní práva občanů, zejména právo na ochranu kulturního dědictví a přístupu k němu, právo svobodně a reálně se podílet na užití a výkonech kultury, na svobodu tvorby a šíření jejich výsledků, patří k deklarovanému veřejnému zájmu.
- Divadlo přímo souvisí s kvalitou života.
- Divadlo přispívá ke kultivaci i vzdělanosti občanů
- Jako místo tzv. pozitivní deviance je instrumentem vůči kriminalitě, sociální deprivaci, drogové závislosti atd.
- V procesu globalizace je místem národní a regionální identity, identifikace s vlastním kulturním dědictvím včetně jazyka. Identifikuje občany se svým městem (městskou částí,

krajem, zemí). Divadlo současně snadno překračuje hranice a bariéry i vůči kulturním minoritám. Divadlo představuje vysoce mobilní socioekonomický potenciál obce.

Užitné efekty estetické

- interpretace, uchování a rozvoj kulturního dědictví,
- prostor nové tvorby,
- místo experimentu, inovace a kreativity jako určujících fenoménů těchto let,
- místo živé komunikace a současně prostor sebereflexe občanů prostřednictvím umění,
- přesahy k jiným druhům, žánrům a médiím a přímý vliv na filmové a audiovizuální umění,
- prostor alternativy vůči komerci.

4. Metodika výzkumu v brněnských divadlech

Výzkum proběhl souběžně s tvorbou diplomových prací (leden – květen 2007) studentek oboru Veřejná ekonomika, Ivy Kouřilové a Lenky Pávišové. Iva Kouřilová sbírala data v Městském divadle Brno (dále MBD), Lenka Pávišová v Národním divadle (ND). Pro srovnání s kamennými divadly proběhl sběr dat i na scénách Centra experimentálního divadla (dále CED), ale pouze v on-line verzi na internetových stránkách CED.

Primární výzkum měl podobu oslovení abonentů a návštěvníků divadel. Tištěným dotazníkem bylo osloveno 3 500 abonentů MDB, a 2 700 abonentů ND. Všichni z nich měli možnost volit mezi písemným vyplněním rozeslaného dotazníku nebo jeho vyplněním na internetových stránkách divadla. Tato data byla využita pro zkoumání vztahu „divadlo – návštěvník“. **Sekundární výzkum** se zaměřil na oslovení ekonomických oddělení divadel, aby z existujících materiálů bylo možné získat údaje pro 2. a 3. část výzkumu „divadlo – divadlo“ a „divadlo - dodavatelé“.

Formou ankety odpovědělo a do výzkumu bylo zahrnuto 550 návštěvníků ND (z toho 95 odpovědělo přes internet), 521 návštěvníků MDB (z toho 134 odpovědělo přes internet) a 70 návštěvníků CED (pouze internetové dotazování). Veškeré ukazatele jsou uváděny za rok 2006.

Základní premisou výzkumu byly **3 dílčí hypotézy**:

- divadlo, dotované z rozpočtu města, svými produkty indikuje vlastní a doprovodné výdaje za zboží a služby, uspokojující potřeby svých zákazníků – návštěvníků (analýza vztahu divadlo – návštěvník);
- divadlo, dotované z rozpočtu města, je nejen uměleckou, ale i výrobní jednotkou, která indikuje multiplikační efekty v dalších hospodářských činnostech podnikatelských subjektů, působících především na daném území a poskytujících divadlu za úplatu své produkty (analýza vztahu divadlo – divadlo);
- divadlo, dotované z rozpočtu města, vyvolává zpětné odvody do městského, ale i státního rozpočtu (analýza vztahu divadlo – dodavatelé).

4.1 Výsledky analýzy vztahu divadlo – návštěvník

V této části byl prozkoumán vztah výdajů obyvatel na činnosti doprovázející návštěvu divadla, tedy externí efekt této návštěvy.

Při popisu externích efektů byla použita klasifikace na:

- externí efekty „přímé“
- externí efekty „nepřímé“.

Externí efekty přímé jsou spjaty s každou návštěvou divadelního představení a jejich hodnota je spotřebována v jediném okamžiku. Externí efekty nepřímé představují pak výdaje, které přímo nesouvisí s návštěvou divadelního představení, ale jsou výsledkem i jiných faktorů, a rovněž jejich hodnota není spotřebována okamžitě při jednotlivé návštěvě divadla, ale svoji hodnotu předávají postupně.

Pro potřeby analýzy byly zpracovávány hodnoty jak v absolutní hodnotě – tedy kolik návštěvník skutečně zaplatil, ale v případě kadeřníka, kosmetiky a manikúry se pracovalo s přepočítanými výsledky, které uvádějí pouze tu část výdaje, kterou sám návštěvník přikládá návštěvě divadla. (Např. výdaj za kadeřníka před představením: 100,- Kč, jaký procentní podíl na tomto výdaji přikládáte divadlu: 5 %, uvedená částka: $100 * 0,05 = 5$ Kč.).

Údaje pro externí efekty nepřímé, jako např. výdaje na ušití či zakoupení šatů, nákup obuvi, doplňků, šperků, apod. byly sice sledovány, ale z hlediska jejich obtížné verifikace nebyly nakonec do ekonomických výpočtů multiplikačních efektů zahrnuty. Zjištěné sledované údaje udává tabulka 2:

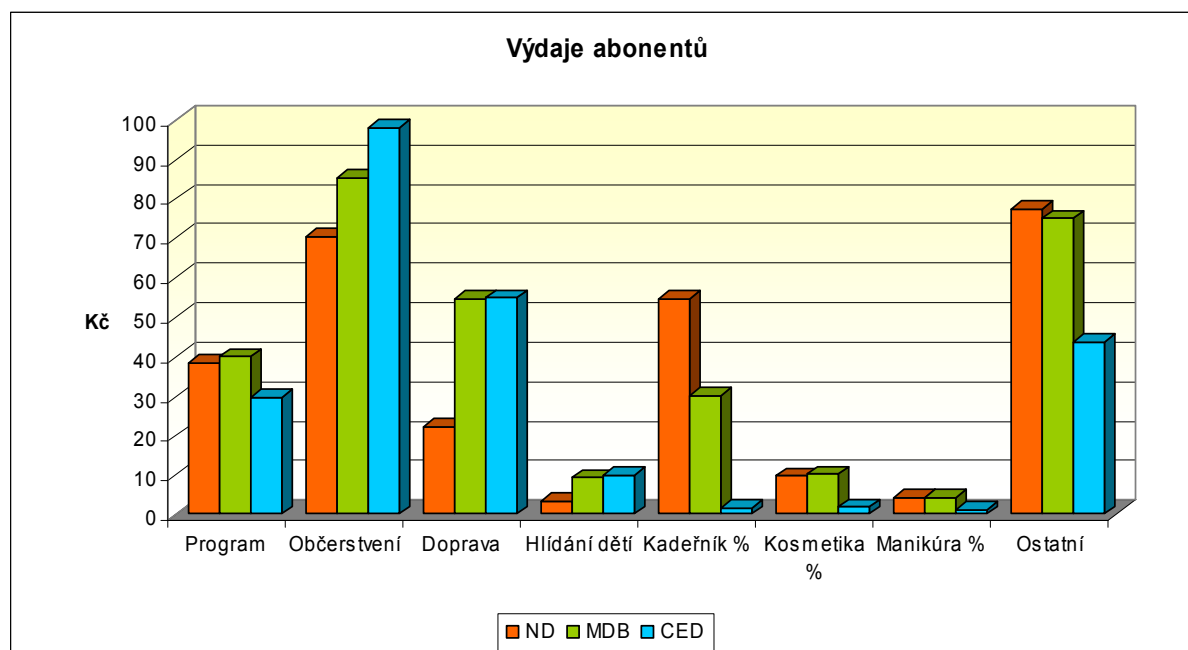
Tabulka 2: Výdaje abonentů/návštěvníků spojených s návštěvou sledovaných divadel (v Kč)

Výdaje abonentů	ND	MDB	CED
Program	38,4	39,9	29,6
Občerstvení	70,4	85,4	97,9
Doprava	22,2	54,5	54,8
Hlídní dětí	3,4	9,3	10,0
Kadeřník %	54,6	30,2	1,7
Kosmetika %	9,7	10,2	1,8
Manikúra %	4,2	4,2	1,1
Ostatní	77,3	75,0	43,6

Zdroj: Kouřilová, I.- Pávišová, L. Multiplikační efekty v kultuře, 2007

Nejvyšší položku představuje ve všech třech případech občerstvení, následuje program, přičemž výdaje na něj odpovídají cenové hladině programů ve sledovaných divadlech. Výdaje za hlídání dětí korespondují s tím, že MDB má nejvíc návštěvníků v produktivním věku (NDB má nejvíce zastoupené seniory a CED potom studující), výši dobrovolných výdajů na kadeřníka, kosmetiku a manikúru pak lze vysvětlit dramaturgií divadel („vysoké umění“ versus „experimentální“), s čímž korespondují jak prostory, tak struktura návštěvníků. Ostatní výdaje představují nákup CD, knih, DVD, apod. a odpovídají produkci divadel těchto doprovodných materiálů, tzv. „merchandising“. Stejně údaje, ale v přehlednější formě procentuálního vyjádření je možné vyčíst z grafu 2:

Graf 1: Výdaje abonentů/návštěvníků spojených s návštěvou sledovaných divadel (v %)

Zdroj: Kouřilová, I.- Pávišová, L. *Multiplikační efekty v kultuře*, 2007

Pro výpočet **přímých multiplikačních efektů** byly sledovány **základní výdaje abonenta**, do kterých patří výdaje na divadelní program, občerstvení (před přestávkou, o přestávce, po představení), dopravu, hlídání dětí, kadeřníka před představením, kosmetiku před představením a manikúru před představením.

Výdaje rozšířené jsou pak součtem základních a ostatních výdajů (tj. nákup CD, knih, DVD, triček, apod.).

Při porovnání výše těchto přímých externích výdajů (bez „ostatních“ výdajů) k **ceně vstupenky** ceně vstupenky (**NDB – 166,6 Kč, MDB – 268,4 Kč, CED 152,0Kč**), byl vypočten tzv. **základní multiplikační efekt** návštěvníků divadla. V případě ND vyšel 1,7; v MDB vyšel 0,9; CED dosáhl hodnoty 1,3. Pokud tedy návštěvník divadla vydá 1 Kč v ceně vstupenky, vydá průměrně **1,3 Kč** na jiné vedlejší výdaje.

Při započtení (do jisté míry specifických) „ostatních“ výdajů, získáme **rozšířený multiplikační efekt**, který je o něco vyšší, konkrétně **1,57 Kč** (v ND 1,9; v MDB 1,2 a v případě CEDu 1,6).

Pro stanovení možných **daňových odvodů z přímých externích výdajů** bez dopravného¹ byl použit (s vědomím značného zkrácení) jako příjemce přímých externích výdajů živnostník, který si uplatňuje výdaje na dosažení, udržení a zajištění příjmů formou paušálu ve výši 50 %.² Při takto koncipovaném pohledu by celkový daňový odvod (při použití minimální sazby 12 %, která bude ve skutečnosti asi vyšší) činil daňový odvod dle následujících výpočtů:

Základ daně = program + občerstvení + hlídání dětí + kadeřník + kosmetika + manikúra + jiné

¹ dopravné nebylo do těchto výpočtů zahrnuto z důvodů rozmanitosti druhů: auto, MHD, vlak, autobus, které mají zcela rozdílný vliv na provozovatele

² Zákon č. 586/92 Sb., o daních z příjmů v aktuálním znění, § 7, odstavec 9, písmeno c.

Daň = základ daně x 0,5 x 0,12

v případě NDB 19,30 Kč, MDB 15,3 Kč a v případě CEDu 11,2 Kč.

Při průměrné ceně vstupenky (195,7 Kč) by tento údaj znamenal, že zakoupením vstupenky a shlednutím divadelního představení, které vyvolá přímé výdaje, by veřejné rozpočty na daních získaly **průměrně 15,23 Kč**, což znamená cca 7,8 % z průměrné ceny vstupenky.

Tabulka č. 2.: Multiplikační efekty přímé ve sledovaných divadlech :

Multiplikační efekt přímý	Metoda výpočtu	ND (v Kč)	MDB (v Kč)	CED (v Kč)	Průměr (v Kč)
Základní	Program + občerstvení + doprava + hlídání dětí + kadeřník + kosmetika + manikúra)/průměrná cena vstupenky	1,7	0,9	1,3	1,3
Rozšířený	Program + občerstvení + doprava + hlídání dětí + kadeřník + kosmetika + manikúra + CD, knihy, DVD, apod.)/průměrná cena vstupenky	1,9	1,2	1,6	1,57
Daňový odvod z přímých externích výdajů	Živnostník, uplatňující paušál výdajů 50 % + daňová sazba 12 %	19,30	15,3	11,1	15,23

Zdroj: Kouřilová, I.- Pávišová, L. Multiplikační efekty v kultuře, 2007

4. 4 Multiplikační efekt divadel jako výrobní jednotky

Výsledná zjištění vztahů divadlo – divadlo a divadlo – dodavatelé pak posloužily pro odhad multiplikačních efektů divadel jako výrobních jednotek, což mělo prokázat platnost **základní hypotézy výzkumu**. Tu lze přehledně znázornit takto:

Dotace ≤ externí vlivy na hospodářství + přímé daňové odvody + zprostředkované daňové odvody + zákonné odvody, přičemž:

Externí vlivy na hospodářství byly vyjádřeny jako násobek počtu návštěvníků příslušných divadel v roce 2006 (opět byly v rámci minimalizačního klíče uvažováni jen návštěvníci domácích scén divadel) a odvodu daně živnostníkem z rozšířeného externího efektu návštěvníků, vyčísleného v rámci analýzy divadlo – návštěvník. U NDB to bylo cca 3 715 tis. Kč., u MDB cca 2 769 tis. Kč, a u CED 424 tis. Kč.

Přímé daňové odvody jsou tvořeny odvodem daně z příjmů, ostatních daní a daně z příjmů placené zaměstnanci z mezd. Celková částka přímých daňových odvodů je u NDB cca 12 379 tis. Kč, u MDB cca 7 244 tis. Kč, a u CED cca 2 228 tis. Kč.

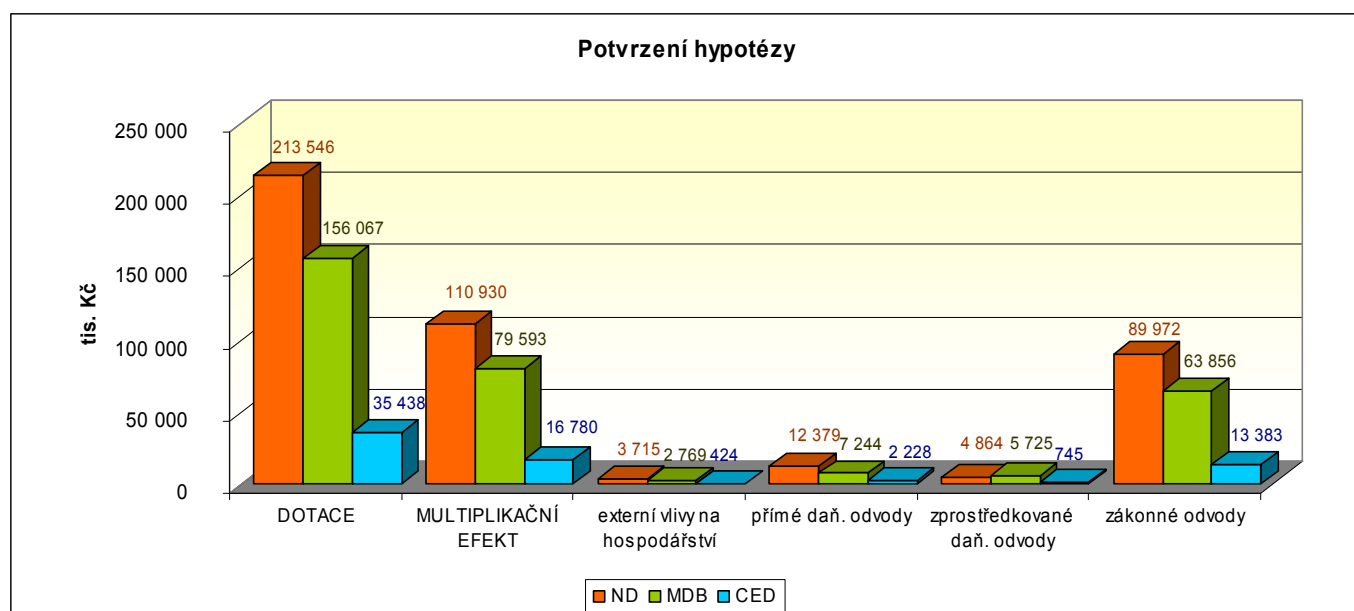
Zprostředkované daňové odvody jsou vypočítány ze sumy výdajů divadel na materiál, energie, opravy a udržování, cestovné, reprezentaci, služby a z jiných výdajů. Pro potřeby

výpočtu i zde bylo použito minimalizačního klíče (příjemci těchto služeb uplatňují výdaje paušálem ve výši 50 % a platí nejnižší sazbu daně z příjmů 12 %). K takto získané částce byly ještě připočteny zprostředkované daňové odvody ze stravného. Zprostředkované daňové odvody tak u NDB činily cca 4 864 tis. Kč, u MDB cca 5 725 tis. Kč, u CED pak cca 745 tis. Kč.

Zákonné odvody tvoří pak sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnanci a samotným divadlem, spolu s odvody z odpisů zpět do rozpočtu svého zřizovatel, tedy města Brna. U NDB se zákonné odvody pohybovaly ve výši cca 89 972 tis. Kč, u MDB cca 63 856 tis. Kč, u CED cca 13 383 tis. Kč.

Grafický přehled všech údajů naleznete v následujícím grafu:

Graf č. 2: Výše dotací divadel, externích vlivů divadel na hospodářství a zpětné odvody divadel do veřejných rozpočtů (v tis. Kč.)

Zdroj: Kouřilová, I.- Pávišová, L. *Multiplikační efekty v kultuře*, 2007

Stejně údaje lze vyčíst i z tabulky 3, rozšířená navíc o součet všech dílčích položek zpětných odvodů do veřejných rozpočtů, tedy o **multiplikační efekt divadel jako výrobních jednotek**:

Tabulka č. 3: Podklady pro verifikaci základní hypotézy (v tis. Kč.)

Potvrzení hypotézy (v tis. Kč)	ND	MDB	CED
DOTACE	213 546	156 067	35 438
MULTIPLIKAČNÍ EFEKT	110 930	79 593	16 780
externí vlivy na hospodářství	3 715	2 769	424
přímé daňové odvody	12 379	7 244	2 228
zprostředkované daňové odvody	4 864	5 725	745
zákonné odvody	89 972	63 856	13 383
% dotací, které se vrátí zprostředkovaně do veřejných rozpočtů	49 %	51 %	47 %

Zdroj: Kouřilová, I.- Pávišová, L. *Multiplikační efekty v kultuře*, 2007

Údaje v tabulce nám umožňují přesně vidět, že u žádného ze sledovaných divadel základní hypotéza potvrzena nebyla, protože žádné z divadel nevrací zpět do veřejných rozpočtů ani takovou částku, jakou získalo na dotacích, natož částku vyšší. NDB do rozpočtu vrací 49 %, MDB 51 % a CED pak 47 % získaných dotací.

Rozdílnost zjištěných údajů je myslím možno a nutno vysvětlit nejen výší poskytované dotace, ale především kapacitou zkoumaných divadel. Svou roli tu bude hrát pochopitelně i soběstačnost i návštěvnost divadel (viz tabulka č. 1). Zohledňovat se musí také dramaturgie a režijní zpracování, pro každé divadlo odlišná.

Závěr

Odvětví kultury je po roce 1989 poznamenáno různorodostí právních forem, z nichž se téměř každá snaží získat na svou činnost dotaci z veřejných rozpočtů. Proto se objevují logické snahy o zprůhlednění systému financování divadel resp. kultury, o vytvoření objektivního systému financování. Stanovení spolehlivého systému kritérií pro hodnocení efektivity prostředků vložených do kultury je problémem, který řeší odborníci na celém světě již několik desetiletí. Vedle prostých ukazatelů jako jsou náklady na návštěvníka, produkci kulturního programu nebo míra soběstačnosti (které mohou posloužit spíše ke srovnávání vývoje jedné instituce v časové řadě nebo postavení ve skupině institucí poskytujících obdobné služby za srovnatelných podmínek), se stále více prosazují metody pracující s multiplikačními efekty investic do kultury.

Výzkum provedený ve třech brněnských divadlech prokázal, že:

- *výdaje obyvatelstva, související s návštěvností na divadelních představeních, vyvolávají, tj. multiplikují jejich další, externí výdaje, a to:*
 - *Když návštěvník divadla vydá 1 Kč v ceně vstupenky (průměr tří divadel), vydá v průměru 1,57 Kč na jiné vedlejší výdaje.*
 - *zakoupením vstupenky a shlédnutím divadelního představení, které vyvolá přímé výdaje, by veřejné rozpočty na daních získaly průměrně 15,23 Kč, což znamená cca 7,8 % z průměrné ceny vstupenky.*
- *divadla, jako dotované instituce, svými požadavky na různé odvětví (obory), vyvolávají, tj. multiplikují u těchto odvětví (oborů) dodatečné příjmy – divadla se tedy chovají jako výrobní jednotky, které jsou mnohonásobně provázané s hospodářským životem měst, regionů i státu. Do veřejných rozpočtů díky této skutečnosti zpětně odvádějí v průměru (všech tří divadel) cca 50 % získané dotace.*

Nutno však mít na paměti, že využití této metody multiplikačních efektů je poměrně značně náročné na odbornou přípravu hodnotitele, systém shromažďování informací a náklady s tím spojené. Za *úskalí brněnského výzkumu* možno považovat nízkou návratnost dotazníků v CED u vyčíslování přímých multiplikačních efektů, u multiplikačních efektů divadel jako výrobních institucí pak využívání tzv. minimalizačního klíče stejně jako sledování ekonomických ukazatelů v jenom roce. *Základním metodickým problémem a nejslabším místem celého výzkumu zůstává - jak už bylo zmíněno při vymezení dílčích hypotéz - řazení povinných daňových odvodů do multiplikačního efektu. Metodicky nezpochybnitelný multiplikační efekt je pouze přímý multiplikační efekt návštěvníků divadel.*

Použitá literatura:

- Kolektiv autorů. *Objektivizace výdajů z veřejných rozpočtů*. Sborník z teoretického semináře KVE. Brno: MU, 1997. ISBN 80-210-1639-6
- KOUŘILOVÁ, I. *Multiplikační efekty v kultuře*. Diplomová práce. Brno: MU, květen 2007.
- MACH, P. *Olympiáda se nevyplatí*. Lidové noviny, 26. 3. 2007, str. 10. Dostupné on-line z http://lidovky.zpravy.cz/olympiada-se-nevyplati-078-/ln_noviny.asp?c=A070326_000005_ln_noviny_sko&klic=218444&mes=070326_0 [Cit. dne 26. 3. 2007]
- MALIŠOVÁ, I. MALÝ, I. *Hodnocení veřejných projektů*, Brno: MU, 1997
- Ministerstvo kultury. *Kulturní politika*. dostupná online <http://www.divadlo.cz/box/doc/kulturni_politika/kulturni_politika_cr.rtf> ISBN 80-86310-04-3
- PÁVIŠOVÁ, L. *Multiplikační efekty v kultuře*. Diplomová práce. Brno: MU, květen 2007.
- PEKOVÁ J., PILNÝ J. *Veřejná správa a finance*, Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-85-X
- REKTOŘÍK J. a KOL. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*, Praha: Ekopress, 2002. ISBN 80-86119-60-2
- RW CAFE, ŽÁK, J. *Expertní posudek dokumentu „Strategický plán rozvoje kultury města Písku do roku 2020*, dostupné online <http://www.rwcafe.cz/posudek.htm> datum poslední revize 24.5.2005
- ŠIROKÝ J. Některá alternativní hodnocení efektů dotací z veřejných rozpočtů. In *Objektivizace výdajů z veřejných rozpočtů*. Sborník referátů, Ekonomicko správní fakulta MU, Katedra veřejné ekonomie.1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1639-6
- ŠIROKÝ, J - HON, J. *Divadla jako hospodářské podniky v roce 1999*. Příloha ke grantové studii. Ostrava: Marketingová laboratoř Ostrava, 2000.
- ŠKARABELOVÁ, S. *Ekonomika kultury a masmédiá*. Elektronická skripta. 1. vydání Brno: MU 2007. ISBN 978-80-210-4267-4.
- *Výzkum: kolik vydělají dotace?* Lidové noviny, 13. 2. 2007. Dostupné on-line z <http://lidovky.zpravy.cz/vyzkum-kolik-vydelaji-dotace-djz-/ln_noviny.asp?c=A070213_000071_ln_noviny_sko&klic=217711&mes=070213_0> [Cit. dne 26. 3. 2007]
- Divadelní ústav. *Teze k multiplikačnímu efektu divadla*. Dostupné on-line z <http://www.divadlo.cz/box/doc/divadelni_systemy/teze%20k.doc>©2005. [cit. 2007-08-22]